

УДК [502.33](#) : [631.15](#)

М. М. Кочерга,
к. с.-г. н., с. н. с.,
заступник директора з наукової роботи та інноваційної діяльності
Інститут агроекології і природокористування НААН, м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФАКТОР ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ І АУДИТУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

У статті досліджені умови реалізації інформаційного фактору екологічного менеджменту і аудиту з метою формування, поширення та застосування інформаційних ресурсів, що забезпечують створення екологоорієнтованого управління та контролю.

The article investigated the terms of the information factor environmental management and audit to the formation, distribution and use of information resources that enable the creation of ecologically managed and controlled.

Ключові слова: екологічний менеджмент, екологічний аудит, аграрний сектор, інформація, фактор, управління, контроль.

Keywords: environmental management, environmental audit, agricultural sector, information, factor, management, control.

Постановка проблеми. В умовах сталого розвитку інформація є не лише елементом економічної системи, рушієм структурних перетворень, але й важелем ефективного управління. Аграрний сектор економіки не може успішно розвиватись за наявності обмеженого інформаційного поля та недосконалої організації інформаційних процесів. Стратегічні, тактичні та оперативні комплексно поставлені завдання управління діяльністю організації можна вирішувати лише за допомогою успішно діючої інформаційної системи менеджменту. Це актуалізує проблему інформаційного забезпечення управління аграрним сектором економіки.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання. Роль інформації в сучасних процесах управління досліджували у своїх працях зокрема І.В. Сергієнко, М.І. Долішній, О.П. Голобуцький, В.В. Ткачук, О.Б. Шевчук та ін. Організаційні основи створення інформаційних систем в менеджменті розглянуті в роботах І.С. Вовчака, О.О. Веклич, О.В. Матвієнка, О.В. Ульянченка, П.А. Щербакова. Разом з тим, у сучасних наукових публікаціях залишаються недостатньо розкритими низка аспектів інформаційних систем менеджменту в аграрній сфері з врахуванням екологічного фактора.

Метою статті є визначення умов реалізації інформаційного фактору екологічного менеджменту і аудиту, що забезпечують ефективне екологоорієнтоване управління та контроль.

Результати досліджень. Основна проблема розвитку екологічного менеджменту і аудиту в аграрному секторі економіки лежить не стільки в недостатності коштів на реалізацію стратегії сталого розвитку, скільки в інформаційному «голоді», відсутності самої стратегії, розмитості системи взаємозв'язків, нерозумінні механізмів взаємодії суб'єкта та об'єктів управління. Сьогодні є достатньо нових інформаційних технологій в економічних системах агропромислового комплексу які здатні на технічному рівні забезпечити доступність будь-якої інформації. Безумовно, екологоорієнтована система управління буде формуватися ще тривалий час фрагментарно, з важко оцінюваною ефективністю функціонування. Система управління буде багато разів коригуватися, адаптуватися до аграрних особливостей, може навіть кардинально змінюватися. Але при цьому запорукою її успішного розвитку залишатиметься принцип максимального синергетичного врахування всіх доступних факторів.

Інформаційний фактор забезпечення екологічного менеджменту і аудиту є важливою компонентою формування стійкого механізму управління. Для прийняття як стратегічного, так і тактичного рішення суб'єкт управління повинен володіти необхідною (повною, своєчасною та достатньою) інформацією:

- 1) про об'єкт, на який спрямована його дія;
- 2) про можливі способи реалізованого впливу;
- 3) про ймовірність отримання бажаного результату;
- 4) про потенційні негативні наслідки [4, с. 142].

Таким чином, інформаційне забезпечення екологічного менеджменту і аудиту в аграрному секторі економіки – це система взаємовідносин, в результаті яких формується інформація про діяльність господарюючих суб'єктів, їх участі в реалізації екологічної політики, поширенні інформації про проблеми і досягнення у вирішенні екологічних завдань та створення умов для застосування найбільш перспективних способів й методів мінімізації запобігання впливу на навколишнє середовище. З наведеного визначення випливає, що фактор інформаційного забезпечення екологічного менеджменту і аудиту об'єднує три складові (рис. 1).

Першою складовою системи є підсистема формування інформаційних ресурсів, що включає в себе збір інформації, її обробку та приведення у формат, зручний для використання зацікавленими особами. Вибір способів збору інформації та класифікації показників, що враховуються при зборі, різноманітний. Головним аспектом управління на даній стадії формування інформації повинен стати принцип її актуальності, тобто реального відображення ситуації, доведений до відома суб'єкта управління в найкоротший термін. Очевидно, що далеко не всі господарюючі суб'єкти готові добровільно заявляти про свої недоліки в роботі, особливо якщо це пов'язано зі штрафними санкціями, адміністративними стягненнями, а іноді й кримінальною відповідальністю. Таким чином, збір інформації не повинен обмежуватися, лише тими даними, які надаватимуть самі суб'єкти економічної діяльності [5, с. 83].

що забруднюють довкілля; стан сільськогосподарських земель; цілісність природних систем, що скорочуються в процесі господарської діяльності. До показників якості життя можна віднести тривалість життя, рівень народжуваності й смертності, рівень захворюваності, рівень освіти і т.д. [1, с. 72]. По фактору економічного розвитку оцінюється стан економічної, фінансової та інноваційно-інвестиційної діяльності.

На основі виявлених тенденцій розвитку суб'єкт управління формує стратегічні альтернативи, кожна з яких в сукупності оцінюється з урахуванням:

- можливих впливів на навколишнє природне середовище;
- існуючих екологічних обмежень;
- наявних взаємозв'язків із соціальними та економічними складовими;
- критеріїв оцінки заходів щодо запобігання виникненню негативних наслідків.

З пропонуванних альтернатив вибираються ті, які найбільш повно сприяють вирішенню проблемної екологічної ситуації. Так, зокрема, найбільш поширені екологічні проблеми пропонуються вирішувати за допомогою наступних заходів:

1) погіршення якості навколишнього середовища компенсується за допомогою обґрунтованого розрахунку і застосування заходів щодо мінімізації техногенного навантаження; заходів по підвищенню родючості земель та меліорації, екологічно забезпеченого розміщення виробничих об'єктів;

2) виснаження (втрата) природних ресурсів – проблема, вирішується за допомогою комплексу заходів щодо відновлення (відтворення) ресурсів; компенсації збитку, якщо ресурси не відновлювальні;

3) втрата сільськогосподарських угідь спричиняє необхідність заходів щодо вибору місць розміщення об'єктів з мінімальними втратами земель, зменшення площ для розміщення виробничих об'єктів, рекультивациі раніше порушених земель;

4) у місцях екологічних катастроф необхідно вживати комплекс заходів щодо переселення населення в більш пристосовані для проживання місця, надання адекватної компенсації та налагодження побуту.

Суб'єкту управління необхідне отримання достатньої інформації для того щоб провести оцінку мінімізованого екологічного збитку. Головною метою даного аналізу є визначення ефективності роботи органів влади, що здійснюють природоохоронну діяльність. Основне завдання інформаційної компоненти екологічного менеджменту це створення умов по запобіганню економічного збитку. У сучасній економічній науці є поняття – мінімізованого екологічного збитку в якому важливу роль відіграє інформаційна складова [4, с. 87].

Запобігання екологічному збитку може бути результатом цілого комплексу заходів (рис. 3). У показниках мінімізованого екологічного збитку відображається: якість поточного (оперативного) контролю суб'єктами за формуванням достовірних даних про стан природних ресурсів; узагальнення повної інформації про викиди, відходи, скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище; правильність та своєчасність нарахування та перерахування платежів за забруднення ресурсів і понадлімітне споживання; ефективність використання бюджетних коштів на природоохоронні заходи, а також реалізацію цільових екологічних програм; застосування санкцій за екологічні правопорушення; здійснення екологічної експертизи.

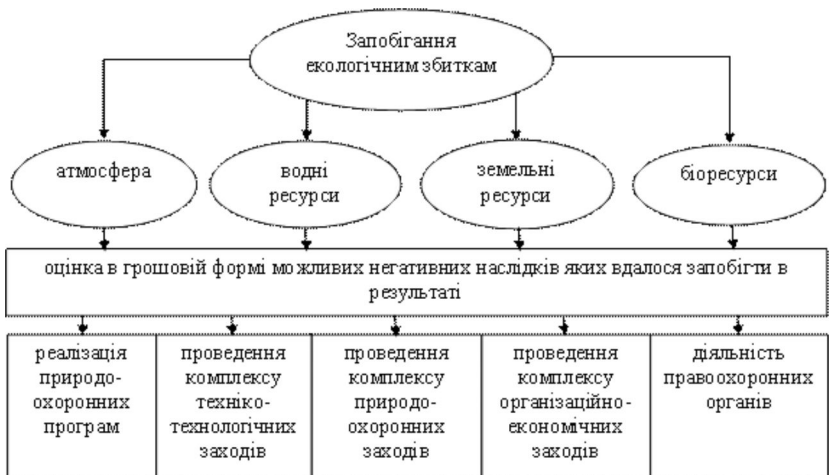

Рис. 3. Запобігання екологічному збитку в аграрному секторі економіки

Еколого-економічна оцінка дозволяє говорити про рівень розвитку економіки з урахуванням соціальних та екологічних чинників. Розрахунок збитку довіллю якому вдалося запобігти, дає оцінку роботи всієї структури органів управління. Однак менеджмент господарюючих суб'єктів і населення, як правило, досить поінформовані про наявність на конкретній території найбільш небезпечних з екологічної точки зору виробництв, яким необхідно приділяти особливо пильну увагу. У зв'язку з цим суб'єкт управління зобов'язаний оцінювати і постійно відстежувати екологічну небезпеку виробничих об'єктів, які найбільше впливають або здатні серйозно вплинути на навколишнє природне середовище [2, с. 211].

Мета даного аналізу полягає у створенні інформаційної бази і забезпеченні посиленого контролю органів влади за господарюючими суб'єктами, своєчасному наданні технічної, організаційної та фінансової допомоги. Застосування інформації, що формується в рамках екологічного менеджменту, здійснюється не тільки суб'єктами управління [4, с. 121]. Підкреслюючи необхідність зворотного зв'язку від об'єкта управління до суб'єкта в питаннях екологічної складової сталого розвитку, слід сказати про існуючі потреби в інформації як господарюючих суб'єктів, так і населення (рис. 4).

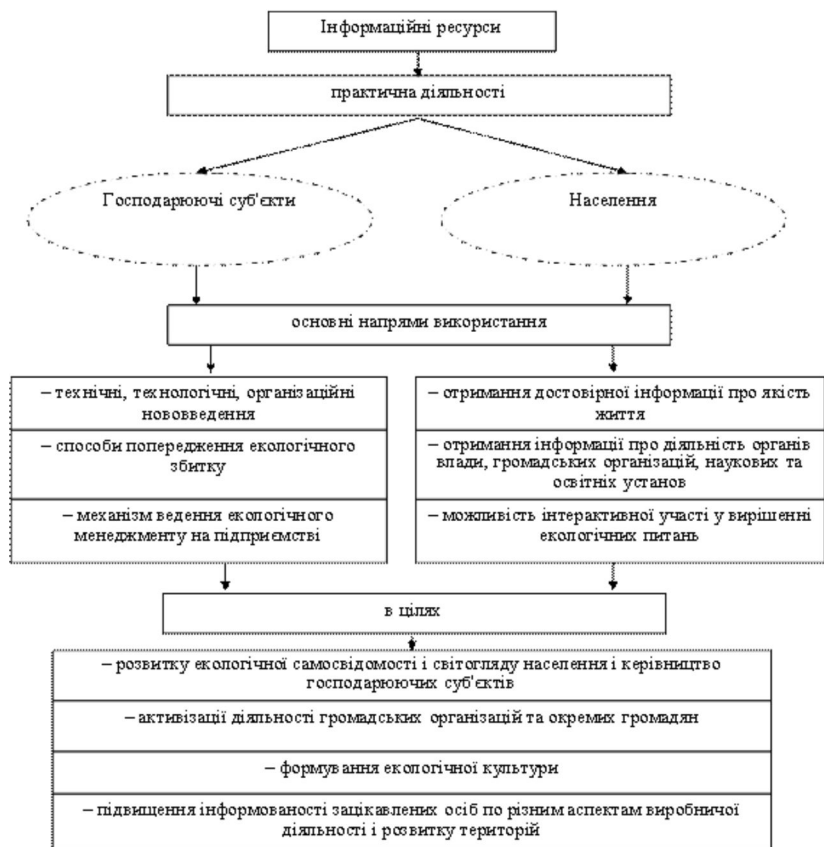

Рис. 4. Умови реалізації інформаційного фактора екологічного менеджменту і аудиту

Потенційні потреби господарюючих суб'єктів у інформації, що міститься в банку даних, планується задовольняти за рахунок відомостей про технічні, технологічні, організаційні нововведення; способи запобігання екологічному збитку; механізми впровадження екологічного менеджменту на підприємстві. Сучасний розвиток суспільства і виробництва вимагає оперативне впровадження нововведень у господарську діяльність. Від цього багато в чому залежить як їх ефективність, так і екологічна результативність.

У першому випадку мова йде про ресурсозберігаючі і безвідходні технології виробництва в різних сферах господарської діяльності. Зрозуміло, що подібні технології складають конкурентні переваги організацій. Тому доцільно зацікавити господарюючих суб'єктів-новаторів поширювати свій досвід.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, Слабкість сучасного інформаційного забезпечення екологічного менеджменту негативно впливає на якість прийнятих як владою, так і господарюючими суб'єктами стратегічних й тактичних рішень, що негативно позначається на ефективності управління та перешкоджає сталому розвитку. Екологічні проблеми, тісно пов'язані з економічними і соціально-демографічними, їх можна розв'язати тільки за наявності достовірної, своєчасної та повної інформації про них. Врахування умов реалізації інформаційного фактору екологічного менеджменту і аудиту з метою формування, поширення і застосування інформаційних ресурсів дозволить забезпечити створення екологоорієнтованого управління та контролю. Подібна інформація повинна формуватися за певними принципами (відкритості; адекватності) і оброблятися за відповідною методикою. Тільки в цьому випадку застосування інформації при реалізації управлінських функцій й цивільних прав і обов'язків буде ефективним.

Література

1. Балацкий О. Экологический менеджмент: проблемы и перспективы становления и развития / О. Балацкий, В. Лукьянихин, Е. Лукьянихина // Экономика Украины. – 2000. – № 5. – С. 68–73.
2. Вовчак І.С. Інформаційні системи та комп'ютерні технології в менеджменті: [навч. посіб.] / І.С. Вовчак. – Тернопіль : Карт-бланш, 2001. – 286 с.
3. Галушкіна Т.П. Экономические инструменты экологического менеджмента (теория и практика): [монографія] / Т.П. Галушкіна. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2000. – 280 с.
4. Савкин В.И. Экологический менеджмент в АПК: теоретические основы и практический опыт: [монографія] / В.И. Савкин. – Изд-во Континент. – Орел, 2007. – 217 с.
5. Твердохліб М.Г. Інформаційне забезпечення менеджменту: навч. посіб. / М.Г. Твердохліб. – К.: КНЕУ, 2000. – 208 с.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013 р.